

Kelly Grossthal Aivar Mäe juhtumi valguses: miks süüdistatakse ohvrit?

Aivar Mäe juhtum on tavapäraste ahistamiskandaalide valguses mõnevõrra erandlik: paljud kaitsevad süüdistuste alla sattunud teatrijuhti ning ütlevad, et tegemist on kõigest joviaalse liidriga, kes kellelegi halba ei soovi. Küll aga tihtipeale süüdistatakse võimalikke ohvreid – miks nad ei rääkinud varem, miks nad teevad sääsest elevandi?

Inimõiguste valdkonnas töötavate inimestena näeme me ohvrisüüdistamist omajagu. See ei ole omane üksnes seksuaalvägivalla juhtumite puhul, vaid tegu on laiema mustriga.

Oleme Eesti Inimõiguste Keskuses just hiljuti käsitlenud pikemalt vaenukuritegude ohvrite teemat – ehk siis kuriteod, kus inimene valitakse ohvriks tema identideedi tõttu, näiteks kuulumine seksuaalvähemusse või nahavärv – ja ka selles valdkonnas on ohvrisüüdistamine levinud. Ohver on enamasti niigi haavatavas positsioonis, seega miks me siis tihti kuuleme pigem süüdistavaid hääli?

Teadlased ja erialaekspertid on teemat aastaid uurinud ja inimõiguste kontekstis väärriks mainimist ühiskonnas kehtivad stereotüübid ja õiglase maailma hüpotees. Inimestena kanname palju stereotüüpseid hoiakuid teiste inimeste ja gruppide suhtes, need ei ole kunagi ainult meie isiklikud arvamused, vaid oleme need kaasa saanud kasvatusena, ühiskonnast ja kultuurikeskkonnast. Stereotüübid on ajas pigem püsivad, kuna selline lihtsustatud maailma tajumine aitab meil inimestena maailmas kiiremini ja tõhusamalt toime tulla.

Seksuaalvägivalla, ahistamise ja muu diskrimineeriva käitumise tajumisel ja mõtestamisel on oluline roll soo- ja seksuaalsetel stereotüüpidel. Needsamad stereotüübid annavad oma sisendi ka ohvrite süüdistamisse – kui naine on uss või mehe kael, siis küllap oli tal endal roll ohvriks sattumisel. Midagi ütles, kuidagi riietus.

Õigluse psühholoogiat uurinud professor Melvin Lerner tutvustas aga juba eelmise sajandi 60ndatel õiglase maailma hüpoteesi. Ka see on üks inimlik viis meie niigi keerulist ja ebakindlat maailma endale selgitada. Ehk siis inimesed soovivad näha elu kui õiglast ja etteennustavat süsteemi. Sellist süsteemi, kus pahad on pahad ja head on head, kus halb saab osaks nendele inimestele, kes on ise midagi valesti teinud. Taoline maailmatajumine vähendab hirmu, et meie kõigiga võib juhtuda igal ajahetkel midagi. Seega on ebaõigluses olnud süüdi ohver – ta pole olnud piisavalt hea – aga

ohtuleht.ee

26.06.2020 18:26

Kelly Grossthal

Eesti Inimõiguste ...

90000

Aivar Mäe

mina olen hea ja minuga taolisi asju ei juhtu. See annab meile kindlama jalgealuse.

Lisaks on uuringud näidanud, et mida sarnasemaks end ohvriga peetakse, seda vähem ohvrit süüdistatakse. Näiteks süüdistavad mehed naissoost ohvreid rohkem kui naised, kuna nad ei samastu samaväärselt tüüpilise seksuaalkuriteo ohvriga. Eestis on teemat põhjalikumalt uurinud Tartu ülikooli sotsiaalmeedia lektor Maria Murumaa-Mengel ja tõdenud oma uurimustöös samuti, et seksuaalvägivalla teemades on müüdid ja stereotüübid tõsiste tagajärgedega.

Seega polegi üllatav, et iga uue ahistamise, diskrimineerimise või suisa otsese vägivalla juhtumi puhul leidub omajagu neid, kes esimesena ohvri poole viltu vaatavad. Tegu on mõnes mõttes inimliku nähtusega, milles kohtuvad meie ühiskondlikud hoiakud ja kalduvus uskuda head nendest, keda me isiklikult tunneme. Olgu see siis teatridirektor või kasuperede eestkõneleja.

Jah, muidugi, nagu igas valdkonnas, on ka inimõiguste rikkumiste ja seksuaalvägivalla teemades valesüüdistusi, kuid need erandlikud juhtumid ei peaks võtma fookust oluliselt – ohver peab saama rääkida ja otsida õiglust. Meie suhtumisel ja toel on selles oluline roll.